

PESEM TIHE REBRI

Mati je pomivala okrušene črepinje. Bila je molčečna kakor navadno po južini. Mučna, soparna tišina se je priplazila v stanovanje, da so se zazdele stene še bolj tesne in strop še bolj nizek ko sicer.

Zunaj se je smejalo prešerno sonce. Dolči je čepel za vegasto mizo in si podpiral kuštravo glavo. Misli so mu uhajale na široko cesto, čez vrtove in dalje preko črnih leh v nedogledno daljo. Šel bi ven iz zadehle izbe, ven — a kaj bi z dežja pod kap — v šolo mora! Presneta šola, da jo je treba? Mati, ne grem! — Sladke misli so mu polnile glavo in mu segale v srce, da je začutil njih mehko, kakor bi ga pobožala materina roka.

Ura je odbila dvanajsto. Mati je na glas molila. Dolči je momlja-joč odgovarjal. Kajti ni se oglasil sveti Pavel, pozvanjalo je iz tihe Bele, doli od Betajnovce in sem čez izza skritega Kurena. In kadar zvoni pri teh podružnicah, ne moreš moliti, takrat samo poslušaj, kako ti odmeva v dno duše melodija skritih hramov.

»Zdaj grem!« se je Dolči stegnil na omaro po šolsko torbo in jo stisnil pod pazduho. Sam ni vedel, kdaj mu je beseda kanila z jezika. V glasu ni bilo laži, morda jo je že srce zakrilo. Mati je verjela; samo iz navade je malomarno vprašala: kam se ti mudi? — Pojdem bolj počasi, je gledal v tla; zapeklo ga je v oči. Najrajši bi ostal in počakal. V desnem kotu je udarjala stara ura in trgala soparno drema-vico. Poleg je samevala božja martra in sveti Andrej. Dolči je čutil, da ga od tam nekdo gleda. V zmedenosti je planil na cesto. Še stopnice niso utegnile pod nogami zaškripati.

Nikogar ni bilo videti, da bi jo ubiral v šolo. Vas je bila zaspana, koče mrtve. Dolči se je zmuznil mimo malina in zavil v klanec. Skozi tiho smrečevje so vodile bele, s peskom posute steze. Tik ob trnjevi meji je samevala kapelica Kristusovega bičanja. Dolči je vrgel knjige za zid in tisti hip so bose noge že šinile v gmajno. Sredi črnih smrek se je belila cerkva svete Trojice. Globoko pod njo je čemela vas, prijazno sonce je božalo njena zaspana lica.

Dolči je bil prost. Zaživel je pred njim kakor v pisani pravljici, ki ji ne veš ne konca ne kraja; znana pesem, še nikoli izpeta, se mu je sama od sebe oglasila nekje v prsih, srce mu je zavriskalo v čudoviti omami. Svet se je razširil na vse strani, poljane, goličave, zaseke, lazi, globeli, grape in gmajne so si nadele božji ornat in zaživele so v tisočerih spominih, šumelo je kakor ob prazniku, ko pozvanja iz farne cerkve. Dolči je postal in za hip poslušal ubrano pesem. Pozabil je na hiše in nizke bajte, ki so se potopile v daljavi, šola je bila

daleč, drobni, cukrenasti glas učiteljice je utihnil, še mati se mu je umaknila iz misli.

Že izza nekaj večerov je razmotal val štreno, kako bo pripravil za veliko noč. Pred cvetno nedeljo mora biti goba pri hiši, drugače se je žegen ne prime, ga je učil stari oče, ko so stanovali še v Hribu. Torej na vsak način mora danes pónjo. Nobena sila ga ne sme zadržati. Pa čudno: še vselej si jo je preskrbel že poleti, ko je maline bral gori po Raskovcu; še sosedovemu Mihčetu jo je bil kos odstopil; no, letos je pa kar nevede ostal na cedilu. Da ne bi imel za véliko soboto gobe, o, to bi bil zanj skoraj neodpustljiv greh!

Kakor srna se je pognal čez Košace in Zadnje doline. Na razpotju je samotaril sredi skal velik, napol trhlen križ. Božje telo je bilo sivobelo in preperelo. Dolči se je domislil: velika noč bo, ropotali bomo, mežnar se bo jezil, mati bo Bogka šla molit in na veliko soboto... Misel se mu je tajala v sladkem občutju. Pod Betajново je sanjal Podgozd, za njim se je odprla grapa pohlevne Bele. V strugi je tiho curljalo, neznana in nevidna roka je stresala bisere, ki so se v mirnem ritmu stapljali v vodo. Izza tihega smrečja je zapihal prijeten hlad, od nekod je zadišalo po poznem snegu, v zraku ni bilo več zime, pomlad se je oglašala v slehernem utripu še tako lahnega vetriča.

Dobro je vedel, kje bo gobo iztaknil. Gori za starim malinom jo bo mahnil v desno reber, potlej mimo goščave nekoliko navzdol, spet za pogon skoz jaso navkreber, tam je Jelovškov tal; tam je sama búkovina, na oni bukvi poleg krivenčastega dreva so lovili zelene žolne, jeseni pa polhe. Mižé bi prišel do nje.

Veliki pšenični kodri so se mu usuli izpod prevelike kape prav do svetločrnih oči, ki so sikale po sokolje v vabečo reber, ko se je vanjo zagnal. Pod nogami je pošumevalo rdeče vresje in suho listje. Iz živorumenega dreva se je oglasila taščica. Dolči se je zamislil: škoda, take še nisem ujel; ko bi ji zdajle nastavil? — Sladka strast ga je prešinila, počenil je za glogom in se tatinsko plazil v ono smer. A ponižna taščica ga ni čakala. Nato je sopihal v hrib. Vročé mu je stopilo v glavo in život, a ni se zmenil, da bi odložil suknjič, ki mu je bil že v dolini odveč. Pozabil je na utrujenost, ves lahek je bil, kakor kadar stopi iz spovednice po dobljeni odvezi. Tam gori nad gadčnikom je pač pomlad kakor pesem o božji milosti, usmiljenju in odpuščanju. In Dolči je stopil na grič, nebo se je na široko odprlo, čista jasnina je visela nad krajino. — Dolči se je ustavil in poslušal božje napeve, ki jih vas in trg in mesto še nikoli ni slišalo in jih tudi ne bo. In še bo pelo in pozvanjalo kakor k prazniku in veter bo prinesel vedro vreme, zadišalo bo po cvetočem drenu, belem glogu in češnjah, po zeleneči bukovini, jesenu in kmalu še po jagodah in šmarnicah. Dolči bo stopil k Šurcu in se pogodil za pašo. Pa bo zapela spet druga pesem, pastirska pesem. Iz vrbovja brsteče dobrovite in leskovine bodo urezali piščali, si naredili iz lubja kazone za jagode...

Pozno pod večer se je Dolči vrnil. Veliko, za pehar široko gobo je stiskal pod pazduho v šolski torbi. Ko je stopil na izbo, jo je nesel na varno, da je ne bi mati videla. Zatlačil jo je za polomljeno kletko pod pajčevinasti podpirač, kjer je zmeraj hranil svoje sumljive stvari. Mati je čepela pri oknu in se trudila s šivanjem. V sobi je bilo že temačno.

»Kod si se spet podil? Šola je že zdavnaj minila?« je dvignila drobno glavo iznad kolen. Dolči se je za hip ustrašil, komaj mu je prišlo na misel, kaj ga bo mati vprašala. Roka je držala za mrzlo kljuko, srce je iskalo odgovora.

»Pri Gromovem Nacetu sem bil...« Beseda je razodevala tiho bojazen. Morda je mati ne bo opazila. —

»Kaj sta pa počela tako dolgo?« je zavila po horjulsko.

»Krompir sva pométovala na Klisu...« Dolči je priprl vrata, ki so rezko zajejala. V sobo je pljusnil še trši mrak, njegov dih je zaudarjal dušeče soparno. V desnem kotu se je nekaj zganilo. Stara ura je hrešče in trgoma bila sedem.

Mati je prižgala sajasto petrolejko in skuhala večerjo. Ko je močnik na mizo postavila, je vstopila Francka. Zadišalo je za njo po sladkih piškotih in pomarančah in po gosposki pomadi. Pri Mulleyevih je služila za guvernanto. Samo ob sobotah so jo puščali domov. In teh sobotnih večerov je bil Dolči vselej vesel.

Dolči se je silil, da bi mu teknilo. Ko je videl, da je mati odložila težko žlico, je tudi on odložil. Vsi trije so bili nenavadno tihi; Francka je slutila, da je mati žalostna, zato je rajši molčala in se lotila sobotnega pospravljanja.

Dolči je legel v posteljnjak in se zakril čez glavo, da bi zaspal. Ko je bila Francka z delom pri kraju, je upihnila luč in se odpravila spat. V sobo so planile sence, zunaj je bilo svetlo, bela mesečina je srebrila ceste. Dolči si je omel oči; začutil je, da so solzne. Tista pesem, ki jo je popoldne poslušal, je utihnila in se potopila v brezdanjo globel. Tudi Gadčnik ni bil več v soncu in zelenju, gosta megla se je vlekla kakor noč nad njegovimi rebri. Od nekod se je spustil na zemljo velik zastor in zastrl pogled v pisano daljo. Dolči se je zdrznil. Greh je padel na njegovo dušo, misli niso bile več čiste in lahke, betežnost se jih je lotevala. »Mati ve, da nisem bil pri Gromovem Nacetu in da nismo krompirja pometovali... Naj ve, naj ve še Francka, naj vedo, da sem lagal, saj je vseeno, saj bo kmalu konec tega...« Obup mu je zasenčeval plaho srce, v grlu ga je bolelo in neusmiljeno stiskalo. Nad sabo je čutil ogromno težo bremena, ki mu slabotno telo ni moglo biti kos. Izpod bremena ni slišal pritajenega sopenja, ki je prihajalo od nasprotne postelje. Mati je bila pač daleč, tudi Francka je šla za njo, samo njega sta pustili doma v tem brezupnem vzdušju.

V oči ga je peklo. Obrnil se je v drugo stran. Tedaj mu je pogled za hip obvisel na steni. Velika, zveržena senca se je vzpenjala tja

proti temačnemu kotu in v kotu se je nekaj zganilo: božja martra je bila čisto bela, telo se je vzdihujoče premikalo, obraz se je svetil bolj in bolj, svetle so postajale tudi krvave rane božjega Trpina. Ura na nasprotni strani je udarila enajstkrat, zadnji udarec je zategnjeno zahreščal. Dolči se je v grozi stresel po vsem životu, zavpil in se stisnil pod odejo. Pridržal je sapo, tako da ga je plašilo bitje nemirnega srca.

V sobi je bilo spet tiho kakor poprej. Troje življenj je soplo v temi in sanjalo, sanjalo vsako o svojem svetu.

Ko se je drugo jutro Dolči zbudil, ga je glava bolela. Oči so mu bile globoko vderte in mračne. Ozrl se je v dan, ki je silil skozi nizko okno, in zazdel se je samemu sebi betežen starec, ki je zapravil mladost, sonce in pomladno pesem.

DR. ANTON TRSTENJAK

ČLOVEK IN NJEGOVA GOVORICA

III

Nalika med duševnostjo in telesnostjo

Če se ob prvinskih pojavih jezika vprašamo po zadnjem metafizičnem razlogu, odkod to čudovito skladje dveh bistveno različnih bitnosti v človeški besedi, potem nam daje zadnji možni odgovor samo analogija ali nalika bitja. Med bitjem in bitjem vobče (n. pr. ustvarjenim in neustvarjenim) vlada tako imenovana metafizična nalika, t. j. isti pojem se rabi za vsa bitja tako, da to, kar izraža, ne pripada v smislu njihove metafizične ali bistvene opredelitve vsem popolnoma enako, ampak le deloma. Med duševnostjo in telesnostjo pa vlada ožja zveza: glede na metafizično definicijo, v smislu ktere je duša netvarna, telo pa tvarna podstat, spadata namreč obe pod istoličen, enoumen pojem, le glede na fizično stanje, t. j. celotno realnost, ki jo vključuje duševna in telesna podstat vsaka zase, nista istolični, ampak le nalični bitji. To je nalika med rodом (genus) in njegovimi vrstami (species),²⁵ in sicer je tu nalika dvojna: ker to, kar pripada telesu zaradi notranje medsebojne zveze, pripisujemo tudi duševnim dejem in narobe. Razmerna, ker vlada med razmerna (proportionalitatis) in pridevna (attributionis).²⁶ Pridevna, duševnostjo in telesnostjo vseskozi sorazmerje ali sličnost (a ne enakost) v lastnostih. Vendar vse te lastnosti, ako jih prenašamo iz telesnosti na duševnost z istim pojmom, ostanejo vedno samo vnanje ali metaforično slične, zato imamo zunanjo in notranjo analogijo.

²⁵ Gl. B. Franzelin, *Quaestiones selectae*, Oeniponte 1921, str. 19 sl.

²⁶ Slovenski izrazi po A. Ušeničniku, *Ontologija*, Ljubljana 1924, 5 sl.